

PETR PROUZA

Psychiatr

ŠULC-ŠVARC

ŠULC-ŠVARC

PETR PROUZA **Psychiatr**

PETR PROUZA

Psychiatr

Nakladatelství Šulc–Švarc Praha

*Neexistuje lepší prostředek k ochraně individua
před splynutím s jinými než mít tajemství,
jež individuum chce nebo musí střežit.*

(CARL GUSTAV JUNG)

Nebezpečí, které tušíme, předvídáme, které očekáváme, když konečně udeří, je mnohem brutálnější než náhlá pohroma.

Vysoký, štíhlý, postarší muž ostře řezaných rysů tváře, v níž přes setrvalé skeptický výraz zářily sytě modré oči, o podobných neblahých událostech věděl mnohé a nepochybně by i přesně pojmenoval prudce kvasící pocity, které jím nyní cloumaly, ale momentálně vnímal pouze ony prvotní zásahy do své mysli a snad rovnou i do srdce.

Zase jsem se jednou přepočítal. Ani celý rok nepočkali. Čili žádný odchod z kapitánského můstku před úplným ztroskotáním.

A co tady? Převládne neklid, nejistota, obavy. Dlouho to smlčet nemohu. Alespoň Amosovi to rovnou povím, ten taky netuší, kam se vrátne. A mých dvanáct apoštolů? Sem tam poprava.

A mé vědomě odkládané pátrání? Nic moc jsem zatím nezjistil. Asi jsem doufal v zázrak. Nezbyvá než to za šest měsíců zvládnout.

Muž v poněkud zapraném lékařském plášti seděl v křesle u masivního věkovitého psacího stolu s vyřezávanými zdobnými ornamenty v jinak strohé místnosti a oběma rukama svíral právě došlý doporučený dopis, jako by se ho chystal roztrhnout, ale zatím si ho jen opakovaně pročítal a pak nahlas ucedil:

— Asi se z toho konečně taky zcvoknu!

Onu absurdní větu pronesl MUDr. Vilém Rokyta, CSc., ředitel a primář psychiatrické léčebny. Došlý dopis byl vskutku fatální. Ministerstvo zdravotnictví v něm oznamovalo své už ničím nezvratitelné rozhodnutí o celkovém ukončení činnosti a provozu dotyčné Psychiatrické léčebny, pošta Verněřovice, k 30. červnu 2013.

Verněřovice byla nejbližší vesnice vzdálená asi šest kilometrů a dosažitelná kamenitou silničkou mezi stromy. V obci je jeden obchod, dříve Jednota, nyní Coop, pošta, hostinec,

mateřská škola v jedné budově se školou základní do čtvrté třídy, žáci v jedné společné místnosti.

Za strmým, nedalekým kopcem Zobákem je sice bližší dřevorubecká osada Burkštal s dříve tak přátelskou hájovnou, ale tam vedla jen uzounká klikatá stezka mezi houštinami a propletenými náletovými stromky. Ale jinak je okolní krajina s oblémi pahorky smírná, za průzračného počasí se v dáli rýsují vrcholky krkonošského masivu.

Psychiatrická léčebna se nachází na nevysokém, ale rozlehlém návrší v místě, kterému se odjakživa, tedy přinejmenším osmdesát let, říká Ústav. Všude kolem je hustý, převážně smrkový les a zejména na jaře z něj prosakuje vůně pryskyřice do podhorského ovzduší.

Notně zanedbaný, ale důkladně oplocený park plný přebujelých okrasných stromků vedle léčebny končí přímo na státní hranici.

Prostranství kolem impozantní budovy Ústavu je nyní zapadlé souvislou vrstvou modrobíle se lesknoucího sněhu. Krajina vydechuje ticho i klid, a jen když zpoza mraků vykoukne bodavé zimní slunce, jakoby těsně nad závěsemi se táhne nepřetržitý pás všudypřítomného světlého stesku.

Doktor Rokyta už nyní seděl u svého stolu s hlavou svěšenou na zkřížených pažích. Přestože světle hnědé vlasy měl ještě stále husté a vlnité, bylo nyní vidět, že vzadu na temeni se rýsuje malá tonzurka.

Ozvalo se překotné, nervózní zaklepání na letité dubové dveře. Lékař s povzdechnutím zvedl hlavu, ale rázně zavolal: — Dále!

Vstoupil vyzábělý muž neurčitého věku navlečený do velkého plandajícího, druhdy asi modrého flanelového ústavního županu. V jedné ruce držel několik různých dlouhých provázků a tvář mu plála rozhořčením.

— Pane primáři, pane primáři, sestra Valentová mi ukradla dva příborové nože! Přitom já je nutně potřebuju!

— Asi vzala, ne ukradla! A k čemu je potřebujete, pane Walczaku?

Muž nevěřicně zakroutil hlavou na tenkém krku.

— Vy nevíte, pane primáři, že se bruslí na nožích? Chci si zajezdit na jezírku, teď je ten správný čas pro zimní sporty!

Provázky si na boty přidělám ty nože a frčím! Potřebuju potrénovat, neboť už mám soupeře na závod. To bude pan Mikeska. Umí létat nejenom vzduchem, ale i po ledě. Tak dostanu ty nože zpátky?

Rokyta si přejel prsty po celém obličejí, jako by chtěl se-
třít předchozí úder z nemilého ministerského dopisu.

Příchozí Horst Walczak patřil k jeho dvanácti apoštolům, jak si je sám nazval. Bylo to sedm mužů a pět žen, kteří buď byli v léčebně už málem tak dlouho, jako on sám, vesměs je i přijímal, anebo měli tak nejasnou, komplikovanou diagnózu, že se vyjímali mezi ostatními pacienty.

Panu Walczakovi se říkalo Vynálezce. Když ještě fungoval jaksi normálně, působil jako technolog ve velkém strojírenském podniku, jehož výrobu vylepšil řadou drobných, ale užitečných zlepšováků. Jak později primářovi tvrdil, už tehdy ho vedly vnitřní hlasy.

Posléze začal prozkoumávat všemožné jiné záležitosti, koumal hlavně mimo zaměstnání a rozvinul své úsilí podivnými směry. Například velký sud naplnil až po okraj modrým inkoustem ze stovek nakoupených lahviček, chytil do něj sluneční paprsky a destilací zamýšlel získat ryzí zlato.

Dlouho nebyl nijak nápadný, neboť jeho hodná manželka vše trpělivě snášela a vzniklé škody zvládala jakž takž re-
tušovat.

Dokonce vydržela několik týdnů používat Walczakův světový unikát, jak se později Vynálezce pochlubil Rokytovi, motorkem ze sekačky poháněnou umělou rukou, instalovanou na záchodě k očištění po vykonání potřeby. Naštěstí pro paní Walczakovou se motorek porouchal a kvapná mysl jejího manžela se ke starým vynálezům nevracela.

Jenže pak se rozhodl, že přijde na to, jak by se daly zapalovat táborové ohně pouhým přenosem vůle od čehokoliv hořícího ve viditelném dosahu. Povedlo se. Díky Vynálezci shořela více jak polovina rodinného domku a on sám putoval nejprve do Psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodu.

Tam ve svých zlepšovatelských aktivitách pokračoval, a když jednou na pokyn niterných hlasů vyšrouboval veškeré žárovky v pavilonu, díky tomu některé pacienty zachvátil amok a zdravotní sestra si zlomila nohu, využili v Brodu ustanovení o spádové oblasti i blízkosti trvalého bydlíště a Walczak už před mnoha lety zakotvil v Ústavu.

— Horste, já samozřejmě vím, že rychlobruslaři jezdí na nožích. Jenže vy zase nevíte, že podle dobrozdání meteorologů na našem jezírku kvůli kvalitě ledu se může bruslit teprve od minus dvaceti stupňů, a to tedy momentálně není!

— Aha! To jsem opravdu nevěděl, pane primáři. Tak děkuju.

Po odchodu pacienta Walczaka hlava doktora Viléma Rokyty opět poklesla, ale tentokráte rovnou na desku stolu a vypadalo to, že tak hodlá zůstat věčně.

Když v listopadu 1866 navštívil císař Franz Josef I. město Trutnov jako výraz uznání statečným obyvatelům, neboť právě tam se v červnu téhož roku událo jediné vítězné střetnutí rakouských vojsk s Prusáky, obdivně se vyjádřil k průvodu sto padesáti horníků ze Žacléře ve slavnostních uniformách, kteří v šerém podvečeru pochodovali s rozsvícenými důlními kahany jako obrovské tajemné světlušky.

Na závěr pobytu císař pravil a kronikář zaznamenal:

— Bylo potřebou mého srdce poznat tuto těžce zkoušenou krajinu.

Následně mocnář přespal v Ratibořicích u čítankově známé kněžny Zaháňské a druhý den zamířil do Vernéřovic a po čerstvě upravené polní cestě dojel až k vojenskému lazaretu, který před rokem, v očekávání věcí příštích, nechal na zapadlé samotě přímo na hranicích s Pruskem vystavět generál Benedek.

Dvoupatrová budova z režných cihel byla přeplněná zraněnými rakouskými vojáky. Císař zanechal v nemocnici 3 000 zlatých pro její zvelebení a poručil rozdat zlatky i všem vojákům podle míry poranění.

A ještě něčím podstatným se Franz Josef I. vepsal do historie tohoto místa. Při krátké procházce neladným okolím lazaretu se zastavil u hraničního patníku. Asi dva metry za ním se skvěla vzrostlá jedle.

— Posunou ten patník za ten strom! Vyrostl za našeho panování.

A tak se okamžitě stalo a už nikdy se to nezměnilo. Prostě si toho nikdo nepovšiml.

Vojenský lazaret nedaleko Vernéřovic fungoval až do vzniku Republiky československé v roce 1918. Pak tam několik

let bylo nic a všelicos, ale navenek budova odolávala a načervenalé režné zdivo procházelo letopočty zcela nedotčeno.

Nový začátek přišel v roce 1925, kdy se s náležitou pompou otevíral Ústav pro duševní poruchy, soukromé sanatorium Zora pro vybranou klientelu.

V zámecký pojatém parku se tehdy vyjímal tenisový kurt i přírodní kuželna s originálními vyřezávanými dřevěnými kuželkami. V okrasném jezírku se mihotaly zlaté rybky a hned vedle byl kruhový odpočinkový altán.

Tehdy se také blahobytně proměnil vnitřek bývalého lazaretu. Stěny na chodbách pokryla dřevěná táflování, na schodech byly koberce a z dřívějších ratejen vznikly separované pokoje pro mohovité pacienty.

Po roce 1948, kdy mnohé bez otázek a natož odpovědí mizelo v propadlišti dějin, zmizeli i zámožní choromyslní a soukromé sanatorium se stalo majetkem armády, luxusní vojenskou zotavovnou pro tehdejší věrchušku, prý sem rád jezdíval i nechvalně proslulý ministr Alexej Čepička.

A když pak i Čepička sklouzl do propadliště, nějaký pamětník na psychiatrii v Hradci Králové si vzpomněl na Ústav pro duševní poruchy a od konce padesátých let byla ve Vernéřovicích zřízena nejprve pobočka nemocnice v Hradci Králové pro pacienty s obtížnou, vesměs neurčitou psychiatrickou diagnózou. Načež v roce 1963 byla ustanovena samostatná Psychiatrická léčebna, pošta Vernéřovice, a ze setrvačnosti se do Ústavu lifrovali pacienti nezařaditelní do běžných kolonek. A zanedlouho, v roce 1969, vzápětí po promoci přišel za dost zvláštních okolností do Ústavu mladý začínající lékař MUDr. Vilém Rokyta.

Šestašedesátiletý ředitel a primář s hlavou na desce stolu si nyní možná vzpomněl na vyvaleného mladíčka Viléma, když poprvé otevíral mohutné vstupní dveře, spíše vrata do svého čerstvého působiště. Byl přesvědčen, že do onoho, pro něj tehdy záchranného vyhnanství přijíždí maximálně na pět upsaných let, než se v Praze zapomene na jeho průšvih, ale nakonec zůstal v Ústavu čtyřicet tři let.

Každopádně musel doktor Rokyta myslet na to, že jeho aktivní, profesně činný život v létě skončí. Odejde do důchodu, na nějž už má nárok, ale že už by nic nedělal? A kam odejde?

V druhém patře budovy na konci chodby měl Rokyta pohodlně zařízený privátní byt 2 plus 1. Vedle něj pobýval už téměř čtyřicet let jeho kolega, přítel a zástupce MUDr. Jan Amos Stachelbaum v podobně velkém bytě. Ve stejném křídle byla ještě jedna místnost s příslušenstvím, kde občas nějaký další lékař či zdravotní sestra mohli přespat, a dále skromně vybavená laboratoř a ošetrovna pro menší akutní případy úrazů, které se sem tam stávaly.

Celý prostor v druhém patře byl ohraničen stěnou z neprůhledných skleněných ozdobných luxorů a uprostřed byly zamykatelné dveře.

Ve vedlejší půlce patra byly denní ordinace ostatních lékařů, služební pokoje Rokyty a Stachelbauma, dvě místnosti zdravotních sester a ošetřovatelů a také kancelář ekonomky, která vyřizovala i administrativu léčebny.

V prvním patře byly pokoje pacientů ve srovnání s poměry v jiných psychiatrických zařízeních luxusní, po dvou, nanejvýše po třech v místnosti.

Ve stejném podlaží byla permanentní ambulanční místnost, kde se vydávaly léky a v noci byla obsazená sestrou i ošetřovatelem.

Za ambulancí se nacházela prostorná klubovna pro pacienty s řadou kulatých stolků s proutěnými židlemi, podél stěn volně přístupné police knihovny s haldou časopisů a nenáročnou četbou. A ještě překvapivě velká plazmová televize, sponzorský dar.

V přízemí byla už dost pamatující kuchyně léčebny, dvě slušné jídelny, ta menší pro personál, skladiště všeho možného, pod zvláštním uzávěrem komora se zásobou léků a na konci chodby dílna a byt důležité osoby celé léčebny, totiž správce, údržbáře, zahradníka a donchuána širokého okolí, to vše zastal Alois Jirásek, muž šalebného vzhledu úhledného bankovního úředníka, leč uvnitř s myšlenkovým hnutím lovce šelem.

Navíc byl prasynovcem spisovatele stejného jména, rodáka z nedalekého Hronova.

A ještě patřil ke třem osobám v léčebně, co věděly o utajené, stále funkční podzemní chodbě, do níž se vcházelo travou zarostlým poklopem těsně u plotu, a dalo se pak vyšlézt až na polské straně v nepřehledné houštině. Jako jediný, alespoň si to myslel, ji pravidelně využíval.

Kuchařky i uklízečka dojížděly na kole z Verněřovic či v zimě šlapaly sněhem pěšky, neboť v obci končila linka autobusu a zřídka návštěvy příbuzných pacientů, pokud nejely autem, musely těch šest kilometrů dojít po svých, což přispívalo k setrvalému úbytku návštěv.

Z dříve okresního města Kostelce, ale také z jiných okolních obcí i měst se dopravovaly zdravotní sestry, dva ošetřovatelé i dva mladší lékaři působící v léčebně.

V posledních letech pak dvakrát v týdnu přijížděla klinická psychologka doktorka Monika Koláčná až z Hradce Králové a občas v léčebně přespala. To vyvolávalo pozoruhodné, ale nikoliv nepřijemné a stupňující se proměny ve vztahu k panu řediteli Rokytovi.

Zatímco ve starých vzpomínkách bloudící Vilém zůstával s hlavou svěšenou na desce stolu, Vynálezce Walczak naopak kmital s hlavou plnou šrotujících protikladných úvah. Jistě by šel led více zchladit, možná by se dal použít kompresor z lednice? Jenže jedna je v kuchyni a druhá na ambulanci. Nebo prudký noční nástřík vodou, ale správce má hadice pod zámkem. Ne, řeknu Karlovi, aby vzletěl a přihnál hodně mrazivý víchř, to bude nejjednodušší!

A hned v klubovně, kde stále posedávalo či jen tak bezcílně přecházelo několik pacientů, si to Horst Walczak zamířil rovnou ke stolečku v rohu, na němž byla rozložena plátěná šachovnice už jen s několika figurkami.

Letec Karel Mikeska opět vítězně dohrával partii s profesorem Přemyslem Frantíkem alias Vévodou. Oba rovněž patřili k primářovým apoštolům, což jim mezi ostatními pacienty dodávalo poznatelné důležitosti a jakýmsi přirozeným samospádem se většina z těch dvanácti stýkala hodně mezi sebou.

Tedy až na výjimky, jako byl třeba Vrah a ještě ona tajemná žena Ajša, co mluví jen podivnou řečí, ale doktor Rokyta jí asi rozumí.

Profesor šlehl po netrpělivě poskakujícím panu Walczakovi nevlídným pohledem a vzápětí prohrál. Chtěl okamžitě odvetu, ale Vynálezce si ho vůbec nevšímal, jednoduše chytil Letce za ruku a odtáhl ho od stolu dost daleko, aby Frantík Vévoda nic neslyšel.

Pacient Karel Mikeska si s Horstem Walczakem hodně rozuměl a často si spolu povídali. Letec byl totiž vlastně také vynálezce, byť jen v jednom specifickém oboru. V neustávajícím úsilí se snažil přijít na to, jak zdařile vzlétnout a létat jako velký pták pouze za použití síly rukou a nohou. A samozřejmě s pomocí vlastnoručně vyrobených křídel, perutí či speciálně vyztužené veliké igelitové blány napodobující létající hmyz.

Díky primářově shovívavosti měl několik načatých křídel i modrou igelitovou blánu v jedné jinak nepotřebné zahradní kůlně a často tam trávil čas nekonečným vylepšováním. Zřejmě byl doktor Rokyta pevně přesvědčen, že Letcovo koumání je odsouzeno k neúspěchu.

Pan Mikeska býval kdysi, už si ani nevybavil, kdy to bylo, středoškolským učitelem biologie. Asi byl ještě poměrně mladý, když se stodvacítkou škodovkou vracel s manželkou z víkendové návštěvy u jejích rodičů v Krkonoších.

Kdesi ve skoro pravouhlé zatáčce u obce Trotina přestaly fungovat brzdy, jak to pak později tvrdil, ale spíše jel tehdy Karel moc rychle. Vyletěli ze silnice do lesního svahu, auto se několikrát obrátilo nahoru a zase dolů a mladá paní Misková při tom zemřela.

Karel Mikeska měl zlomené ruce i nohy, ale hlavně byl v bezvědomí několik hodin, než si havarovaného auta povšiml projíždějící řidič, který naštěstí právě u zatáčky pocítil nutkání se bezodkladně vyčurat.

První Miskova slova v nemocnici ve Dvoře Králové, když se ho podařilo resuscituovat k vědomí, byla: — Kdybychom letěli, tak se to nestalo!

Obě nohy měl od té havárie zkrácené a zpevněné šrouby. Dle lékařského dobrozdání mu delší bezvědomí poškodilo mozek. Učit už samozřejmě nemohl a brzy dostal nevelký invalidní důchod. Uzavřel se před okolím v rodinném domku v Hořicích v Podkrkonoší a jen jednou týdně vycházel na nejnnutnější nákupy.

Skoro celý rok vymýšlel a sestavoval dvě mohutná křídla z bílých prostěradel. Když měl pocit, že fungují podle jeho představ, objednal si taxíka, který ho dopravil do Dvora Králové, kde se mu podařilo proniknout až na věžičku krásné renesanční bývalé městské radnice. Bez povšimnutí, neboť v budově byla jen výstavní síň v přízemí.

Bylo to přesně rok od nešťastné události v Trotině, kam hodlal původně Karel Mikeska se svými prostěradlovými křídly obřadně doletět, když se z věžičky spustil do volného prostoru.

Několikrát prudce máchl oběma rukama, čímž přece jen poněkud zpomalil svůj pád. Co anděl nechtěl, trefil rovnou na starou paní, která se poklidně vracela z nákupu. Žena na místě dostala smrtelný infarkt a Karel Mikeska po kratším pobytu ve vazbě a následném soudním jednání putoval do Ústavu jako evidentně nesvéprávný pachatel.

— Karlíku, máme problém, oslovil ho Vynálezce málem šeptem.

— Povádej, Horstíku, co se děje?

— Chtěl jsem si jít zatrénovat s nožema na jezírko. Kvůli závodům, jak jsme se domlouvali. Ale představ si, říkal přímář, že led potřebuje mít alespoň minus dvacet. A to teď není. Myslel jsem, že bys zkusil vzlétnout a přihnal nějaký fakt studený víchr. Šlo by to?

Pacient Mikeska vlastně neměl žádnou klasickou duševní poruchu. To pouze jeho paměť chlácholivě zasunula do ztracena vše, co se týkalo oné jím zaviněné nešťastné havárie.

A místo drásavých vzpomínek mu poskytla podivuhodně pevné přesvědčení, že právě on může létat. Jeho jediným prohrěškem tak bylo, že se nenaučil létat dříve, před jakousi nevlídnou událostí, na niž si však nepamatuje. Mimo to ale v aktuálním čase vnímal běžné záležitosti většinou normálně a rozpoznával ono vymezení duševní poruchy u ostatních pacientů.

Proto nyní pohlédl na přítele Walczaka s úsměvným pochopením. Pohladil ho po rozčepýřené, úplně šedivé hlavě a rozhodným hlasem pravil: — Určitě, Horstíku, jen musíme počkat, až se k nám dostanou husté mraky, abych měl co prolétávat.

Kdo si pamatuje události ze srpna 1969 a náhodou v té době pobýval v hlavním městě Československé socialistické republiky, ten si dokáže představit, že vzpomínání Viléma Rokyty i po více jak čtyřiceti letech bylo stále nasyceno bezmocným vztekem, ale také trpkou úzkostí.

Stalo se to 21. srpna při ročním výročí násilného vpádu vojsk Varšavské smlouvy, z devadesáti procent armády Sovětského svazu, do nadějně se obrozujícího, dříve tak poslušného satelitního vazala.

Nedlouho předtím začátkem července byl Vilém Rokyta v Karolinu slavnostně promován na doktora všeobecné medicíny. Zejména pro jeho rodiče to byla zásadní životní událost. Byl jediné dítě starších manželů. Otcí Robertovi bylo při jeho narození čtyřicet let a matce Vilmě sice o pět roků méně, ale v oné době to byla velká výjimka.

Sledovali synovu promoci s radostným dojetím. Přijeli do Prahy z Radvanic už o den dříve, přes tři roky jinak vůbec nikam necestovali, paní Rokytová asi stejnou dobu odolávala náporům chronické leukémie, a jak se poměrně záhy potvrdilo, drželo ji při životě vědomí, že prostě musí být účastna završení Vilémových studií.

Přespali v rozlehlém bytě na letenském Molochově s působivým pohledem na panoráma Hradčan. Tamější byty tehdy patřily vesměs prokádrovaným soudruhům včetně nejvyšší komunistické nomenklatury, bydlel tam Hendrych, Köhler, Šik a další papaláši. Starší bratr paní Vilmy MUDr. Arnošt Lecjak byl dlouholetý první náměstek na ministerstvu zdravotnictví, které v podstatě celé řídil za nastrčenou figuru ministra pátera Josefa Plojhara.

Doktor Lecjak byl chytrý, opatrný a zároveň pružný muž, který by se neztratil v žádném politickém režimu, a hned někdy v roce 1949 předvídavě vstoupil ještě jako student do tý partaje, jak říkával.

Vilém tehdy v srpnu 1969 ještě pobýval na vysokoškolské koleji Na Větrníku, ale od září už měl zajištěný bezvadný podnájem ve vilce Na Santošce a ve stejném termínu měl nastoupit k obligátnímu ročnímu oborovému kolečku čerstvých absolventů medicíny ve Fakultní nemocnici na Karlově náměstí.

V den prvního výročí „bratrské“ okupace byl od rána v Praze přímo hmatatelný neklid a sílící očekávání čehosi podstatného. Ale čeho?

Pochopitelně nejvíce lidí se shlukovalo kolem Václavského náměstí. Všude ovšem bylo i plno esenbáků a nasupeňých milicionářů a jistě se tam vyskytovali i příslušníci v civilu. Také Rokyta byl uprostřed Václaváku s několika

svými kolegy ze studií. Tu se pojednou z pasáže Lucerna vynořili dva mladíci s velkým bílým látkovým transparentem, na němž rudou barvou svítil nápis: *Okupanti táhněte domů!*

Stačili s ním doběhnout jen do vozovky, kde se na ně vrhlo asi deset esenbáků s mohutnými bílými obuškami a rvalo jim transparent z rukou.

Ale na ně zase spontánně zaútočila hromada okolních chlapů a strhla se nelítostná krvavá rvačka. A do toho z chodníku zařval policejní důstojník jakýsi povel a několik dalších přibíhajících policajtů v maskách vhodilo mezi demonstranty slzné granáty.

Masa řádem prudce slzících lidí se rozutíkala do všech stran, a jak si instinktivně svírali pálicí oči, mnozí zmateně klopýtali, naráželi do sebe a padali na zem.

Ozývaly se výkřiky. — Zaprodanci! Hajzlové! Sloužíte Rusákům! A další podobné vzteklé věty.

Vilém, který také málem vůbec neviděl, byl unášen davem do Jindřišské ulice. Někde na úrovni Hlavní pošty matně spatřil, jak prchajícím naproti se valí masivní stříkající vodní dělo. Vzápětí ho drtivý proud studené vody bolestivě odmrštil až na zeď budovy.

Cosí neartikulovaně zachroptěl, a aniž věděl, co dělá, vzal na zemi ležící dámskou botu s vysokým podpatkem a mrštil ji po vodním dělu, které však už popojelo dál a bota náhodně trefila do ksichtu jednoho z hloučku esenbáků, kteří se posouvali za dělem.

Vzápětí dostal prudkou ránu do hlavy obuškem, až ztratil vědomí.

Když se probрал, seděl opřený o záda kohosi neznámého a ruce s pouty měl vyvrácené dozadu. V neurovnaném hloučku jich tam posedávalo, ale i postávalo asi dvacet, mezi nimi i pět mladších žen a všichni s pouty na rukou. Kolem dokola pak postávali uniformovaní příslušníci Sboru národní bezpečnosti.

První jasná myšlenka Viléma Rokyty, když začal vnímat, byla kupodivu úplně scestná. Jestlipak ona bota, co hodil, patřila některé z těch zajištěných žen? Ale než se stačil porozhlédnout, přijela krabicovitá dodávka s nápisem VB po obou stranách, vězeňský anton, do něhož poliši celou skupinu od Hlavní pošty nacpali.

Nejeli moc daleko. Vyklopili je v Bartolomějské, kde je usadili na dřevěné lavice v dlouhé chodbě. Dokonce jim všem sundali pouta a Vilémovi připadalo, že ti vesměs mladí kluci v uniformách mají na obličejích jakýsi rozkazem vyfasovaný nehybně strnulý výraz a pohybují se jako roboti na klíček.

Postupně je odváděli do přilehlých tří místností na výslechy.

Rokyťův vyšetřovatel v civilu byl už starší muž, alespoň tak mu to tehdy připadalo. Naštěstí měl Vilém s sebou v náprsní peněženke i občanský průkaz, tak začátek výslechu proběhl rychle.

I dál to šlo fofrem — výtržnictví, napadení úřední osoby, zítra stane před samosoudcem, ať počítá nejméně s půl rokem vězení, nebo i více.

Na závěr stébelko spásy.

— Můžete si nyní zavolat. Jeden hovor rodině. Stručný!

Vilém zavolal strýci Arnoštovi, komu jinému? Je v Bartolomějské, zatčen, přimotal se do shromáždění na Václaváku, zítra bude mít soud, dovolili mu jeden telefonát...

— Už nic neříkej! utnul strýc jeho zajímavé vysvětlování, — zastavím se!

Pak ho odvedli do cely, kde jich posléze bylo šest na čtyři holé dřevěné pryčny. Vilém spal asi jen dvě hodiny nad ránem, skrčený na pulte tvrdého lůžka.

Předtím si celou dobu rozrušeně promítal všechna možná pokračování.

O sebe obavy neměl, jenže co maminka? A taky táta? Jak to vezmou? Žádný doktor, ale vězeň?!

Ráno jim donesli konev průsvitného čaje, hliníkové hrnky a každému dva suché rohlíky. Zasmušilý Vilém ještě dožvýkával druhý rohlík, když se otevřely dveře a čerstvě vyhlížející nevelký obtloustlý policajt, jehož podobu si bude pamatovat do konce života, zaskřehotal: — Rokyta! Se mnou!

Dokráčeli do místnosti, kde už asi byl včera, každopádně vyšetřovatel byl tentýž, a vedle něho postával MUDr. Arnošt Lecjak, první náměstek ministra zdravotnictví.

— Tak, mladíku, tady mi podepište konečné usnesení! Soudruh náměstek se za vás zaručil. Mizíte z Prahy a doufám, že už se nikdy nevidíme.

Až venku na ulici se Vilém odvážil strýce zeptat, co to vlastně naprosto automaticky podepsal.

— Ty troubo! Víš, že i pár demonstrantů zastřelili?! Podepsal jsi, že jsi šel do knihkupectví na rohu Václaváku pro objednanou lékařskou knihu a nechal ses nechtěně strhnout davem. A navíc prvního září nastupuješ do Psychiatrické léčebny ve Verněřovicích, kde je kritický nedostatek lékařů a ty ses tam hned po promoci odpovědně sám přihlásil!

— Aha, zmohl se zkroušený Vilém, ale pak přece jen dodal: — A co praxe? Kolečko na Karláku?

— Zajedeš několikrát do Hradce Králové na různé fakultní kliniky, tak vždy na čtrnáct dnů po odděleních, to ti ještě vyjednám. Buď rád, že se mi tě podařilo zachránit. Ostatní půjdou určitě natvrdo sedět. Jó, to se tedy všechno ošklivě vybarvilo, pokračoval strýc Arnošt pochmurně a zároveň úlevně stiskl Vilémovi rameno.

Jak se nedlouho potom potvrdilo, dlouholetý první náměstek ministra zdravotnictví přece jen nebyl tak elastický a zřejmě alespoň trochu se synovcovým počínáním 21. srpna souhlasil.

Při stranických prověrkách nepřijal tezi o bratrské pomoci, trval na okupaci a svištěl z KSČ i z ministerstva. A až do penze působil jako spokojený obvodní lékař v Říčanech u Prahy.

A tak se prvního září 1969 notně vyjukaný MUDr. Vilém Rokyta hlásil v Ústavu, aniž tušil, že jinak se té impozantní rudohnědé budově v okolí neřekne.

Stále byl pátek 11. ledna 2013, den, kdy doputoval dopis z ministerstva zdravotnictví.

Dva mladší lékaři do Ústavu dojížděli auty, ale zejména v zimě to nebyvalo vždy jednoduché, a tak rozhodl ředitel Rokyta už dříve, že mají stejně mnoho hodin přesčasů a nemusí v pátek vůbec jezdit. Denní služby v pátek a o víkendech obstarával sám na střídačku s doktorem Stachelbaumem.

Dnešní žurnál měl právě on a tak se ani nedivil, že opět kdosi klepe na dveře jeho pracovny. Tentokráte už vstal od stolu, pryč od dotírajících vzpomínek, a zároveň hlasitě zvolal: — Dále!

Vstoupila hlavní sestra léčebny, už také postarší žena poněkud zavalité postavy a širokého dobrosrdečného obličej.

Milada Valentová zdařile klamala svým zjevem, neznalý člověk by si ji nejspíše představil za výčepem vesnického hostince či v tom bílém plášti rovnou za pultem řeznictví, ale ve skutečnosti to byla nadmíru zkušená a bystrá zdravotní sestra, která stejně jako doktor Rokyta celý svůj profesní život spojila s Ústavem. Navíc koncem sedmdesátých let neodbytně zasáhla ve prospěch Viléma v jedné delikátní záležitosti.

Tehdy pobývala v Ústavu na půlroční stáži doktorka Haluzová z Psychiatrické léčebny v Opavě. Suverénní pětacítyřicátnice se po večerech nudila a tak se jen tak mimochodem vrhla na rozpačitého Viléma a v podstatě ho znásilnila. To se následně ještě párkrát zopakovalo v čím dál překérnějších situacích, dokud jednou nevešla sestra Valentová do denní ambulance, právě když rujná doktorka Haluzová rozepínala Rokytovi poklopec.

Co jí potom sestra řekla, se Vilém nikdy nedozvěděl, ani to vědět nechtěl, ale doktorka Haluzová si z rodinných důvodů svůj pobyt v Ústavu o dva měsíce zkrátila a bez rozloučení s Rokytou se vypařila.

A nyní, stejně jako já, vlastně asi kvůli mně, už Valentová přеслужuje, takže konec léčebny se jí pracovně nijak nedotkne, blesklo ještě Vilémovi hlavou, než se vlídně zeptal: — Co potřebujete, Miládko?

— Pane primáři, komplikace. Paní Tondrová se pořezala. Naštěstí na stehnech, už jsme zastavili krvácení, ale cuká se. Dostala dopis, manžel podal žádost o rozvod. V popelnici vyhrabala střepy z rozbitého květináče a tím si to ušpidlala.

To byla dneska tedy výživná poštovní dodávka. Nejenom já jsem dostal fatální dopis, pomyslel si Rokyta.

Pacientka Jiřina Tondrová byla mezi primářovými apoštolý nejkratší dobu, pod přízviskem Mučednice. Shodou okolností ji před necelými třemi lety do léčebny přijímal rovnou od policejní eskorty z Broumova a zůstala už v jeho péči.

Nedlouho předtím, dost nerad, se musel rozloučit s jedním apoštolem z původní dvanáctky. Začínal mít tak překotné manické fáze své bipolární poruchy, že agresivně ohrožoval ostatní pacienty a ošetřovatelé nebyli vždy poblíž.

V Ústavu neexistovaly speciální bezpečnostně separované pokoje, klecová lůžka zrušil ředitel hned v roce 1990, a tak výtržník putoval na uzavřený pavilon až do pražských Bohnic a jeho místo mezi dvanácti apoštoly zaujala Jiřina Tondrová.

Mučednice musela být v mládí svůdná žena. Ještě teď, rok od čtyřicítky, měla pěkné vlnaté tvary a dlouhé, málo vídané leskle měděné vlasy. Ale druhdy asi slibně svítící černohnědé oči vysílaly nyní signály stálého zděšení i obav a její dosud pohledný obličej byl rozrůzněný vráskami.

Jiřina zprvu pracovala jako prodavačka v obchodě s oděvy v Broumově na náměstí, tím pádem ji měli všichni místní frajírci pěkně v merku.

A vyhrál jakýsi Tondr, automechanik, který záhy po převratu začal čile dovážet ojetiny z Německa. V těch prvních letech byla enormní poptávka po jakýchkoliv západních autech. Tondrův bazar utěšeně prosperoval a penízky se hrnuly.

Doktor Rokyta manžela paní Jiřiny nikdy neviděl, proč by ji v blázinci navštěvoval, že ano?, ale dovedl si takového šibra živě představit. Prachy mu překryly i to málo, co měl v hlavě, ale v Broumově a okolí byl king.

Nepravidelně přijížděla na návštěvy matka Tondrové se dvěma vnoučaty, synkem a dcerou Jiřiny, kteří u babičky trvale pobývali. Objevovali se hlavně v létě, jezdili totiž autobusem do Vernéřovic a pak šli pěšky do léčebny. Když se stala ona prvotní policejní událost, bylo synovi devět a dceři sedm let.

Skryté dispozice k podivnému, nenormálnímu sebepoškozujícímu jednání v sobě zřejmě Jiřina Tondrová měla, ale spouštěčem se staly opakující se manželovy nevěry.

Asi o těch prvních ani nevěděla či vědět nechtěla, ale když Tondra zmizel na několik dnů a pak se znovu objevil jakoby nic, udělala si Jiřina na hrudi ostrým nožem známý piktogram ženského přirození a k tomu ještě krvavý vykřičník.

Hajzlík Tondra dal na čas pokoj, přespával doma, jenže ani ne do roka se beze slova vypařil na více jak týden.

Ještě než se vrátil, vyřezala si Jiřina další podobný kosočtverec s vykřičníkem vedle toho předchozího. Tentokráte se to už neobešlo bez následného lékařského ošetření, ale kdoví na co se vymluvila, že to nikdo nikam nehlásil.

Naštěstí si toho však povšimla její matka, a když se Tondra už po třech měsících opět z domova vytratil, nastěhovala se k dceři. Díky tomu se jí v poslední chvíli násilím podařilo vytrhnout vnuka, kterému už Jiřina začala nožem rýpat na obnažených zádech.

Dcera se s nožem obrátila proti matce, která ji v zoufalé obraně praštila náhodně ležícím pekáčem a s oběma dětmi utekla na policejní stanici.

Hlídka Tondrovou, už zmateně pobíhající na ulici, zajistila, a když se jí vyptávali na příčiny jejího konání, zarputile mlčela a je nenapadlo nic jiného než ji dopravit do blízké psychiatrické léčebny.

Zprvu neodpovídala na jakékoliv otázky ani doktoru Rokytovi, ale později se jeho prvotní nastřelená diagnóza potvrdila.

Akutně propuklá schizofrenie. Slyšela rozkazující hlasy těch děvek, co se pelešily s jejím manželem, aby si tu jejich pizdu vyřezala na své tělo, ten vykřičník tam byl proto, aby si to opravdu zapamatovala.

Ovšem ten inkriminovaný večer měla příkaz, aby další kundu vyryla na tělo synkovi, stejně bude jednou jako jeho otec, nedá se zachránit, ale je ho třeba alespoň poznamenat, aby dopředu litoval.

V průběhu pobytu v Ústavu se medikací docela srovnala, jen v krátkých časových epizodách mívala nutkání se svlékat a malovat si všude po těle barevnými pastelkami onen určující piktogram, ale to šlo poměrně snadno zvládat.

Nicméně její nemoc poznenáhlu postupovala, vyhlídky nebyly nijak optimistické, ale v současném stavu mohla ještě dlouho slušně fungovat. Dokonce v těch klidových obdobích pomáhala z vlastního rozhodnutí a k všeobecné spokojenosti v kuchyni.

Jenže do toho přišel dopis s manželovou žádostí o rozvod, zřejmě nějaká milenka tlačila Tondru ke sňatku a Mučednice se ocitla rázem pod náporem zničujících představ.

Předtím, když vyhazovala odpadky z kuchyně, musela si v popelnici všimnout rozbitého květináče, a když si dopis přečetla, věděla, co musí udělat.

Primář s hlavní sestrou došli do místnosti ambulance, kde další sestra s ošetřovatelem drželi na židli stále se vzpouzející Jiřinou Tondrovou. Seděla tam jen v kalhotkách s ne-

přítomným, zuřivým výrazem ve tváři a obě stehna měla ovázaná rudě prosakujícím fákem.

Rokyta se na ni zamyšleně podíval a sestru Valentovou pak vyzval:

— Dejte jí injekci, dvojitou dávku, a uložte ji v jejím pokoji. Ať na ni noční služba občas koukne, ale myslím, že bude spát bez problémů do rána. Zítřka to s ní proberu.

Pozdě večer po nevládně rušném dni si Vilém ve svém bytě zkoumavě prohlížel poslední dvě ještě nenačaté lahve domácí pálenky z pozůstalosti hajného Oty Zajíce z Burkšadlu.

Zbývala malinovka a borůvčice. Po chvilce rozvažování sáhl po lahvi pálenky z borůvek, přece jen bývala poněkud trpká a to se k dnešku hodilo. Nalil si vrchovatě do jedné sklenice ze své strážené sady, v nichž se kdysi dávno prodávala hořčice.

Nejprve si jen zálibně několikrát přivoněl, až se mu zamžily oči, přitom si s povděkem připomněl nebožtíka Otíka Zajíce.

Musím se tam vypravit, abych mu pověděl, co se chystá, a pak naráz vyzunkl půl sklenky.

Spokojeně se otrásl, posadil se do notně ošoupaného, rozložitého houpacího křesla a s požitkem si zapálil cigaretu. Kouřil výhradně ve svém bytě a tím pádem těch zlořečených cigaret zase tolik nebylo.

Ortel budiž vykonán!

Ne, panáčku, žádná rychlá popravčí sekera, teprve musíš pojmenovat své hříchy, svou vinu-nevinu a pak až usoudit, rozsoudit, vynést trest.

Může to být sekera nebo oprátka, nebo co tě jen napadne, milý Viléme, ojetá rachotino, co už stejně jedeš ze setrvačnosti, vždyť jsi to věděl už nejméně rok, že léčebna skončí a ty s ní. Ale pro tebe to nebude jednoduché, vždyť vše odsouváš už tolik let, dávno jsi sám sobě svatosvatě slíbil, že uděláš finální čáru, tečku a zavřeš svou bichli osudu. Zavřeš? Zavřeš úplně?

Jako mnoho osob žijících si své soukromí v osamění, oplýval doktor Rokyta samomluvami, které u něho byly ještě okořeněné jeho povoláním.

Pomalu se houpal v křesle a naslouchal svému nehlasitému uvažování, jako by skutečně slyšel mluvit někoho druhého, co se nezřetelně vznášel kdesi nad ním, těsně pod stropem.

Pokročilá paranoia, pane primáři? Jak to jinak přesně pojmenovat?

Vilém dopil sklenku dávno darované pálenky a stále s otevřenýma jasně modrýma očima celý znehybněl, ztratil se v okolním tichu.

Brzy ráno nejprve zamířil podívat se na Mučednici Jiřínu Tondrovou. Noční sestra Braunová ještě dosluhovala a hned primáři hlásila, že paní Tondrová byla celou noc v klidu.

— Už je vzhůru, zůstala ležet a nic nepožaduje.

— Výborně. Helgo, přiveďte ji ke mně do ordinace tak za čtvrt hodinky.

Sestra Helga Braunová sice začínala v nemocnici v Pardubicích, ale už více než dvacet let je spojena s Ústavem. Tehdy se rozvedená, bezdětná vrátila do rodné krajiny, když náhle zemřel její otec a matka zůstala sama se značným hospodářstvím a velkým domem v nedaleké obci Černá Voda, která se nacházela kus za Verněřovicemi, ale nalepená rovněž na klikatou státní hranici.

Zklamání z nepovedeného manželství stvrdila tím, že se vrátila ke svému příjmení za svobodna. Braunovi byli usazeni v Černé Vodě přes několik staletí.

Tahle původně čistě německá vesnice Schwarzwasser se po roce 1945 radikálně proměnila a notně se v počtu obyvatel zmenšila. Braunovi mohli zůstat, neboť otec Helgy byl aktivní antifašista, nějakou dobu dokonce vězněný.

Když Rokyta v roce 1969 do Ústavu nastoupil, působila matky Helgy, paní Anna Braunová, třikrát týdně jako uklízečka v léčebně. Z jakýchsi příčin, možná že sama syna neměla, si mladého lékaře oblíbila, pomáhala mu v praktických věcech nového života a postupně se oba, vlastně zcela rozdílní lidé, hodně sblížili.

Vilém rád naslouchal jejím vyprávěním v jednoduché češtině o minulosti kraje. Aniž to tehdy v prvních letech předpokládal, stal se jeho trvalým domovem. Paní Anna svůj domov neopustila nikdy dále než do Kostelce, když jezdívала za manželem do tamější nevelké nemocnice.

Po mnoha letech, někdy v době, co do Ústavu nastoupila její dcera, Anna Braunová přestala s uklízením v léčebně, ani ne kvůli věku, ale Helga si to nepřála, a také houf slepic, husy, králíci a dvě kozy vyžadovaly stálou péči, a tehdy už ředitel Rokyta jí poněkud fanfaronsky slíbil, že ji příležitostně vezme do Prahy, že přece hlavní město své vlasti by si měla omrknout.

A jak nyní Vilém vše rekapituloval, vyrazil odkudsi ze zapomnění starý slib daný paní Anně. No vidíš, sklerotiku, kecy, kecy a skutek utek. Ale některé věci je možné napravit!

Když Helga Braunová přivedla paní Tondrovou k němu do ordinace, obrátil se nejprve k poněkud překvapené sestře s dotazem:

— Helgo, co vaše matka, jak se jí daří? A kolik jí to bude let?

— Děkuji za optání, pane primáři. V červnu oslaví osmdesát osm a je stále čiperná, nenechá mě ani nařezat dříví!

— Moc ji pozdravujte, a že se přijedu na ni podívat. Něco jí dlužím.

— Prosím vás, vykulila sestra Helga zvědavě oči.

— No, jen něco mezi námi. Já vám to včas povím, ukončil Rokyta možné výtávání.

Zůstal pak sám s mlčenlivě nehybnou Jiřinou Tondrovou. Drahnou dobu se na ni rovněž jen beze slova díval.

Občas, ne ovšem příliš často, probírali s Amosem po večerech i odborné záležitosti. Po pravdě už si dávno základní léčebné postupy ujasnili, shodovali se ve svých názorech a hlavně po těch stovkách pacientů a jejich diagnóz logicky přicházela i únava, neříkejme rovnou vyhoření. Bavit se s kolegou a přítelem ve volných chvílích znovu o práci, mu připadalo zbytečné a snad až vadné.

Tuhle ovšem krátce spolu komentovali jakýsi přípis z profesní komory, v němž se zdůrazňovalo, jak somatická medicína v oboru psychiatrie zůstává stále jen u léčení následků duševních poruch a že je třeba se soustředit spíše na příčiny a ty se snažit odstraňovat.

S doktorem Stachelbaumem se o to pokoušeli už pěkně dlouho s rozličným výsledkem. Neboť přípis je teorie a praxe je život.

Jak konkrétně odstranit příčinu přivolávající rozkazující hlasy strnulé Jiřině Tondové?

To bych musel zajet do Broumova, objevit toho zmetka Tondra a uškrtit ho, pomyslel si Rokyta a vlídně oslovil mlčící ženu.

— Paní Jiřino, já jsem přesvědčen, že ten rozvod vám určitě pomůže. Pro všechny ty Tondrovy konkubíny už nebudete oficiální konkurence, tak proč by vás naháněly? Každopádně už nebudou tolik rvát. O tom nepochybuju.

Žena kupodivu zareagovala.

— Jenže se ozývají i jiný mužský. Takový, co jsem odmítla kvůli Tondrovi. Ukazujou se mi nahatí, čudlín jim stojí a chtějí, abych vyšla do lesa, že se tam pomilujeme. Vábí mě.

To je komplikace. Bohužel bude Tondrová mezi prvními, napadlo Rokyta, co se budou přemísťovat, tady ji neuhlídáme. Ale nahlas řekl:

— Paní Jiřino, to je lepší, než když ty flundry přikazují, abyste se pořežala. Nemám pravdu?

Chvilí to vstřebávala, ale pak se lehce pousmála.

— Máte, pane primáři. Já to asi někdy vyzkouším.

Potom co sestra Helga pacientku Tondrovou odvedla zpátky na pokoj, si Vilém vlastně i díky ní uvědomil, že utlumování činnosti léčebny v nejbližších měsících, jak stálo v tom katovském dopise, nebude nic jednoduchého a otálet nemá smysl.

Na vnitřní linku zavolal doktoru Stachelbaumovi.

— Amosi, dnešní večer si pro mě rezervuj. Sekera už dopadla!

MUDr. Jan Amos Stachelbaum byl stejný ročník 1946 jako Vilém Rokyta, a narozen v únoru, dokonce o pár měsíců starší, což někdy naschvál zdůrazňoval, když šéfa ironicky poučoval o milostných vztazích.

Ovšem dětství a mládí měli hodně rozdílné.

Jan Amos se narodil dvacetileté matce Erice Stachelbaumové ve městě Kladsko, což již leccos vypovídá. Území Kladské kotliny rozložené mezi české, moravské a slezské regiony se po staletí jaksi neukotveně potácelo ve vírech času.

Jako samostatné hrabství bylo Kladsko součástí Rakouska, než v roce 1743 připadlo celé tehdejší Slezsko po vítězné válce Prusku. A po zániku Pruska se Kladsko včlenilo do

německé říše, což trvalo až do roku 1945, kdy se rozhodnutím velmocí náhle stalo územím Polska.

Až do konce druhé světové války tam sídlilo německy mluvící obyvatelstvo, avšak v blízkosti hranice s Československem přetrvávalo několik vesnic s podstatnou českou menšinou. Byli to vesměs potomci dávných členů jednoty bratrské, kteří v pobělohorské době kvůli víře utíkali z Čech ve stopách svého biskupa Jana Amose Komenského.

A ve vesnici s nadějným názvem Blažejov nejedno století v poklidu prožila německočeská rodina Stachelbaumova. Několik měsíců před koncem války vypomáhala Erika v lázních Chudoba, kde se kurýrovali ranění němečtí vojáci.

Počátkem května 1945 Kladsko obsadila Rudá armáda a lázně se přejmenovaly na Kudova Zdrój.

Ze dne na den se z lázní stal jeden velký lazaret. Vedle šupem zajatých německých pacientů, kteří prostě nezvládli utéct, tam leželi ranění rudoarmějci rozličných sovětských národností i několik Poláků z Hnutí odporu, ale také mnozí postižení místní obyvatelé z celého okolí.

Zmatek nad zmatek, nikdo netušil, co bude zítra, natož za měsíc.

A někdy v těch následujících nejistých dnech nečekaně, leč mámvivě vzplála láska tehdy ještě devatenáctileté, nezkušené a naivní Eriky Stachelbaumové. Nabízí se, že se bezhlavě zamilovala, ale ono tomu tak vskutku bylo.

Když se po dalších několika týdnech lazaret v Kudova Zdróji zrušil, vrátila se Erika do Blažejova už těhotná. S kým, věděla jenom ona a nikdy to nikomu nepověděla.

Mnohem, mnohem později už jako student Lékařské fakulty v Hradci Králové, kdy o svém biologickém otci nejvíce uvažoval a kombinoval, napadlo Jana Amose, že matka třeba ani nemusela znát celé jméno svého milence. V chaosu na konci války, v prostředí, kde denně umírali lidé, se těžko někdo prokazoval nějakou legitimací.

Mohl to být jenom Herbert, Oleg, Kadyr či Stašek.

Nepochybně se nabízel i nešťastník, co měl na kahánku, zbývalo mu pár dnů a Erika svolila k čemusi andělskému. Anebo to byl jakýsi místní ženáč, co chytil zbloudilou kulku a zapřisáhl mladinkou dívku v nemocnici společným krásným tajemstvím.

Značný kus Kladska poblíž státní hranice poté načas obsadila Československá armáda, čímž se odsun obyvatel v příhraničí zprvu nekonal. A v únoru 1946 přišel na svět Jan Amos Stachelbaum ještě v kladské porodnici.

A proč Jan Amos? Česká větev rodiny Stachelbaumů praktikovala víru podle regulí jednoty bratrské a možná že už Erika i předjímal následující události.

Koncem roku 1946 se přivalila hlavní vlna Poláků vyhnaných pro změnu ze svých domovů na východě, zabraných podle vůle cara Stalina, a území Kladska se už neodvratně čistilo od původních obyvatel.

Ti zřejmě prozíravější kladští Češi se připojili jako bývalí říšští občané k transportům do poválečného Německa, ale někteří jen přešli hranici do tehdejšího Československa, tak jako rodina Stachelbaumova ke svým vzdáleným příbuzným v nedalekém Náchodě.

Sem tam jako vždy někdo proklouzl vrchnostenským sítem a mohl zůstat, byť toho pak, když už bylo pozdě, litoval. Ale vesnice Blažejov se vyliidnila celá a velmocenským šmahem její existence skončila.

Sobotní žurnál měl právě doktor Stachelbaum, a tak Viléma napadlo, že by si dnes dopoledne mohl udělat výlet do Burkšadlu. Venku svítilo skoro bílé zimní slunce a teplo měř ukazoval pouhých minus pět stupňů.

Kdyby náhodou byla mimořádná událost, Amos to zvládne a navíc bude na mobilu.

Vzal si svůj ošoupaný kožich, který si před více jak třiceti lety rozmarně pořídil šitý na míru v Kaře Trutnov a vedle toho, že stále neprodyšně hřál, byl také neselhávajícím ukazatelem jeho hmotnosti. Bez potíží se do něho vešel, za ta uplynulá léta přibral snad jen kilo, maximálně dvě.

Do Burkšadlu se muselo do strmého kopce Zobáku. Rokyta záhy zjistil, že si obul nevhodné boty. Kozené tříčtvrteční kozačky na zmrzlé půdě pokryté rezavým jehličím děsně podkluzovaly, a když mu na lesklém koláči ledu ujely nohy a on sebou žuchnul obličejem na zem, až si rozedřel tvář, těžce se zvedl a posadil se na nejbližší pařez.

Nu, Otíku, budu muset tu návštěvu u tebe odložit, pro nesl polohlasně směrem za kopec k mrtvému hajnému Za-

jícovi. Natruc pak zašátral v kapse, vytáhl krabičku cigaret a zapálil si.

Potichu seděl a jen nepatrně vypouštěl nikotinový kouř, který se v ostrém vzduchu okamžitě rozpouštěl. Nemyslel vůbec na nic, jako by dokázal zastavit čas.

Když dokuřoval, ozval se šramot a pár kroků vedle něho zpoza nízkých zasněžených smrčků vyběhla ladná srnka. Podívala se na Viléma velikýma mandlovýma očima, chvilinku jakoby zkoumavě postála, zafrkala a zase odskočila podél něho do blízkého mlází, až jí zadeček bělavě zasvítíl.

Rokyta se uvolněně zasmál. To kdyby spatřil apoštol Zieris, musel by rovnou dostat svěřací kazajku, kterou v Ústavu používali zcela výjimečně.

Sexuálních deviantů bylo v léčebně hned několik, i primář měl mezi svými apoštoly takové případy.

Naprostá odlehlost Ústavu od běžné civilizace a dopravní nedostupnost byla pro pacienty se sexuální úchylnou lepší zábranou než mříže na oknech a zavřené dveře. Navíc jejich původní oblečení bylo uložené pod zámek a v moderních, dožívajících ústavních teplácích či označených županech a domácích pantoflích by ani pěšky daleko neutekli.

Anton Zieris pocházel ze samoty nedaleko krkonošské Malé Úpy. O svých neobvyklých tužbách hovořil s primářem Rokytou při úvodních sezeních docela otevřeně, nic nezakrýval. Ostatně vehementní a veřejné prosazování jeho poněkud podivuhodných erotických preferencí ho dostalo na psychiatrii.

Někdy v časech jeho puberty, v zimě bohaté na sněhové závěje, se Anton potuloval v lese, který začínal hned za plotem jejich usedlosti. Byla to jeho nejmilejší zábava, doma neustále řádili čtyři mladší sourozenci a každou chvíli mu otec nebo matka něco nařizovali. Školu prolézal s odřeným ušima a to ještě z milosti učitelů.

Tehdy v onen slunečný zimní den, kdy sníh měkl, zažil základní iniciační událost, která zformovala jeho doposud nejisté, bloudící instinkty. Náhle kousek před sebou spatřil srnku, jak se nemotorně boří do hlubokého sněhu.

Krev se mu v celém těle pojednou prudce roztepala a Anton se vrhl za nepochybně ještě výrazněji svítícím pohyblivým srnčím zadečkem, než jaký se mihl před Rokytou.

Srnka vycítila nebezpečí, ale jak se asi chtěla prudčeji odrazit, bezmocně se probořila do závěje a na okamžik úplně strnula.

A to už na ni nalehl mladý Zieris vzrušením zcela mimo tento svět a nějak se mu podařilo, že do srnky vnikl a svíral cukající se zvíře, než jeho slast vyvrcholila.

Od toho zimního dne byl Anton Zieris ztracen pro vztah s jakoukoliv ženou a pochopitelně i jiným mužem. Začal mizet do lesa ještě častěji, ale podobná, pro něho zázračná náhoda se už nenaskytla. Navíc když slezl snůh a on přece jen občas nějaké srnky uviděl, bylo vyloučeno, aby je dostihl.

Zkoušel všechno možné. Sám si z hnědého sametu neuměle spíchl návlek na hlavu s otvory na dýchání i pro oči a doufal, že tím na číhané zmate nějakou srnku a ona se k němu přiblíží, což se samozřejmě nikdy nestalo.

Potom přitvrdil. Vyrobil si z drátů tři zápusťná oka, která políčil na místech, kde se domníval, že srnky chodí, a pečlivě je zamaskoval. Jenže oka objevil místní myslivec, počíhal si naopak na Antona, pár mu jich vrazil a ještě na něj požaloval rodičům, takže nebohý zoofil chytil doma ještě větší nakládačku.

Ovšem když týž rok v červnu jakžtakž ukončil školní docházku, už dopředu pudově věděl, kam půjde pracovat, a ani odpor rodičů, ke všemu znatelně chabý, ho od jeho rozhodnutí neodradil.

V nepřilíh vzdáleném podhorském státním statku ho přivítali s otevřenou náručí, když se tam objevil s žádostí o zaměstnání, že by chtěl pracovat v kravíně a také konírně. Trpěli stálým nedostatkem pracovních sil, a natož aby se tam hlásil někdo mladý.

Mám rád zvířata, pravil upřímně Anton Zieris, a chci se o ně pečlivě starat. U nás na horách bych nic takového ne našel.

Dalších skoro pět roků náleželo ke šťastným létům jeho života. Byl velice pracovitý, v kravíně i u koní trávil skoro veškerý čas, mnohdy tam i přespával, vše navenek bylo špígl-nígl, jak ho chválil i ředitel statku.

A že se Anton přitom běžně ukájí tu s telátky i jalovicemi či s příhodným štokrlem se zmocní i nějaké pěkné klisny, nikdo nevěděl, přece jen byl při svém konání náležitě opatrný.

Ovšem pak k velké nelibosti Antona Zierise přišel v listopadu 1989 převrat společenského systému, barvotiskově nazývaný sametová revoluce.

Státní statek v podhůří, který se stejně potácel ve ztrátách, šel do okamžité likvidace. Nejprve se prodali koně a zanedlouho i celé stádo z kravína. Anton se ocitl bez zaměstnání, což ho nijak nevzrušovalo, ale zůstal sám bez svých zvířecích poddajných milenek.

Pak byla ve vyprávění pacienta Zierise asi roční mezera.

Kde byl a co případně dělal, zda vyhledával kravíny či konírny u soukromníků, či zda opětovně brouzдал krkonošskými lesy, o tom prostě nemluvil. Ale v jeho hranaté hlavě s vlasy úplně nakrátko, které si sám stříhal, se nepochybně pomalu a složitě klubal nápad, rozhodný záměr.

Vypravil se do Prahy, metodou několika dotazů našel budovu ministerstva zemědělství, kde se překvapivě bez potíží dostal až na ministerskou chodbu.

Je třeba zaznamenat, že Anton Zieris byl silný, mohutný chlapík a v širokém obličejí s hranatými lícními kostmi musel mít tehdy asi nadmíru nebezpečný, odhodlaný výraz. Bez klepání prošel sekretariátem přímo do pracovny ministra, který tam naštěstí jednal se třemi dalšími lidmi. Uchopil ministra pod krkem, nadzvedl ho a vychrlil na něj své dlouho připravované věty.

— Proč jste zrušili státní statky?! Zničili jste mi život! Okamžitě zařídte, ať funguje alespoň jeden nový statek! Já tam musím ihned pracovat!

Ale to na něm viseli tři přítomní úředníci a odtáhli ho od šokovaného ministra.

Pak už to šlo rychle, ochranka ministerstva, policie a Psychiatrická léčebna v Bohnicích.

Jelikož Anton Zieris netrpěl žádnou progresivní psychózou, záhy se v léčbě navenek zcela upravil a oproti některým agresivním sexuálníím deviantům, s nimiž sdílel stejný pavilon, vyhlížel jak beránek, což bylo v jeho případě přiléhavé přirovnání.

Vzhledem k trvalému bydlišti, které měl stále v Malé Úpě, odputoval po půl roce dle předpisů do ústavu, který se nacházel v jeho rodném kraji. A tam jen lehce medikovaný prožil bez větších výkyvů šestnáct let, s náhlým výbuchem loni před Vánocemi.

Tehdy oba ošetřovatelé, starší Josef Furthimwald, jehož předci pocházeli z bývalého německého Slezska, tím pádem byl zadobře s doktorem Stachelbaumem nejenom kvůli jménu, a mladší Zbyněk Šenkapoun, bývalý cyklistický profík, který i nyní dojížděl do Ústavu třicet kilometrů na kole každý den, uspořádali výpravu do pohraničního hustého lesa pro vhodnou vánoční jedličku a ještě haldu smrkových větví na zdobení.

Vzali s sebou čtyři urostlejší klidné pacienty, mezi nimi i Fauníka, což byla Zierisova přezdívka, kterou si zavedl doktor Rokyta.

V pohodě nejprve pokáceli souměrnou rozložitou jedli a pak se rozešli do širokého půlkruhu.

Každý z pacientů dostal malou ruční pilku a za úkol přinést nejméně pět pěkných smrkových větví. Sněhu příliš nebylo a ještě odtával, ale v některých úžlabinkách mezi stromy ležely hluboké závěje.

Pojednou se před postupujícími muži vynořilo stádečko asi pěti srn, co putovaly zřejmě po navyklé stezce, která byla nečekaně obsazena. Vmžiku se rozprchly do stran a dvě z nich uvízly v boční úžlabině.

Ale to už se ozval burácivý neartikulovaný výkřik a Fauník se mocně odrazil z místa, jako pérák prolétl naprosto nevídaně asi tři metry vzduchem a žuchnul do úžlabiny těsně vedle srnek. Jak tam mlaskavě dopadl, srnky se vzejpaly, zakmitaly nožkami a přece jen se dostaly z lepivého sněhu.

Klopotně, neurovnaně se vzdalovaly mezi nízké stromky.

Anton Zieris ze sebe jedním vzmachem shodil neforemný vatovaný kabátec a rozběhl se prudce za nimi. Nevnímal volání ošetřovatelů, jen si vzápětí ještě nějakým grifem sundal naráz těžké pohorky a jen v ponožkách a košili zmizel rovněž mezi smrčky.

Našli ho asi až po třech hodinách díky tomu, že prostě padl do sněhu totálně vysílen.

Zdráhal se zvednout, mumlal cosi o tom, že tady musí hlídat, srnky se určitě vrátí, chytal se stromků, a teprve když ošetřovatelé použili dovolené chvaty, dověkli ho zpátky do Ústavu.

Vůbec nebyl schopen o čemkoliv komunikovat, snad ani nevěděl, jak se jmenuje a kde se nachází.

A tehdy primář po dlouhé době vydal příkaz, aby Antona dali na kurtovací lůžko, nemělo smysl mu dávat uklidňující injekce. Dostal jen něco na spaní, a když se druhý den až k polednímu probudil, byl klidný a jakoby zasněný do minulého dobrodružství.

Fauník jeden, kam by zase odpelášil? pomyslel si doktor Rokyta a jaksi z respektu k podivnostem lidských emocí a lásek se poznovu přejícně pousmál, a než se vydal zpátky k léčebně, na chvilinku se postavil do pozoru a komusi tam nahoře nebo kdoví kde krátce zasalutoval.

Není to žádný zvláštní úkaz, takové je běžné kolotání času, že bývají dny přeplněné událostmi a naopak projdou kolem nás zcela prázdné dny mizející v minulosti jako čirá pára.

Ale onen lednový pátek roku 2013 se zničehonic stal pro obyvatele Ústavu dnem kardinálně dopisovým. Doporučený dopis obdržel ředitel MUDr. Rokyta a obsah se dotýkal všech osob v Ústavu. Doporučený dopis přišel i nešťastné Jiřině Tondrové, byl sice určen pouze jí, ale zaměstnal svými důsledky několik dalších lidí.

Doručovatelka, která vystoupila z auta České pošty, narazila hned u hlavního vchodu do léčebny na správce Aloise Jirásku, který se tam ochomýtal, jako by snad na ni čekal.

A tušení se vyplnilo, neboť třetí doporučený dopis odeslaný ze sousedního Polska směřoval na jeho jméno. Nikdo si toho nevšiml a také správce rozhodně o žádnou pozornost nestál.

Zalezl s dopisem do svého bytu a se vzrůstajícím vztekem v kombinaci se sílícími obavami četl necelé tři listy v polštině, které slušně rozuměl.

Když dočetl, přímo cítil, jak mu nebezpečně stoupá krevní tlak. Alois Jirásek oproti svému dávnému příbuznému byl impulzivní muž náhlých rozhodnutí, ačkoliv vyhlížel jako uměřený ouřada.

Další den v sobotu byl správce už zase zdánlivě zpátky ve své obvyklé fazoně žoviálního seladona. Prošel celou léčebnou, zda někde není potřeba jeho zásahu, zažertoval jako vždy v nepříliš skrývaných erotických narážkách s mladšími sestrami a pak se zadním vchodem, kam najížděly dodávky s potravinami, kradmo vyplížil ven do parku.